Amorfizace a fragmentace času – a naše práce

(Post)moderní doba přinesla duševním pracovníkům mimo jiné i jeden zvláštní fenomén, ale tak pomalu a nenápadně, že si toho všímáme až s odstupem. Jde o změnu ve struktuře času. Zdá se mi, že rytmus dne, týdne i roku se od zhruba poloviny dvacátého století zcela proměnil, zejména v oblasti vědecké práce, a nejvíce v posledních deseti letech. Do značné míry za to může internet.

Velmi výstižným způsobem na to upozornil geolog Václav Cílek ve svém eseji Zabili čas, parchanti, což je součást jeho knihy Makom, kniha míst[1]*, kterou velmi doporučuji, je inspirativní. Ocituji z něj část:*

„Drobení času je velké současné téma. Když jsem začínal pracovat ve stejném ústavu, kde pracuji dnes, míval jsem ne-li celé dny, tak alespoň půldny na nějakou jednu činnost. Teď mám hodiny a někdy čas měřím na pracovní jednotky, které odpovídají zhruba dvaceti minutám. Přeskakuji z tématu na téma a stíhám čas. Nejblíže je tomuto vnucenému pojetí času videoklip – rychlé střihy, přeskok z diskursu do diskursu, nedostatek soustředění na jedno téma, na jednu prožitou věc. .....

O tom, jak se proměňuje čas, svědčí záměna psaní dopisů za psaní e-mailů. Od té doby, co mám elektronickou poštu, úřaduji déle. Dostávám víc dotazů a pozvánek. Mísí se mi svět soukromých vztahů a úředních přípisů..... Hranice soukromé a veřejné sféry jsou čím dál propustnější. Pracuji nepřetržitě a mezitím občas žiju. Stírá se mi pak hranice mezi kolegy a přáteli – na přátele mám méně času, ale část toho kamarádského pocitu dávám do pracovních vztahů.... neděle podobá se úterý.....“

Kdysi dávno byla struktura času posvátná, což do dnešního dne přežívá snad jen v klášterech, tedy rovněž centrech duševní (a duchovní) práce, jejichž čas byl a je během dne pevně určen sekvencí modliteb (od mattutiny po kompletář) a programem mezi nimi, během týdne pak známým sedmidenním rytmem s pevnými dny bohoslužeb, a během církevního roku pravidelnými svátky. I někteří duchovní však mají dnes problém s organizací času – nedivím se Tomáši Halíkovi, že se těšívá na svůj každoroční pobyt v poustevně na Rýně, kde může v klidu meditovat a psát.

Samozřejmě, v některých oborech je i v naší době pracovní den časově rozvržen velmi striktně, např. v montážních halách, ale jak je to s vědci v ústavech akademie a na vysokých školách? Musím souhlasit s Václavem Cílkem: Téměř veškerý rytmus, veškerá pravidelnost zmizela, setřely se časové hranice mezi soukromým a pracovním, a také se práce rozdrobila do menších časových fragmentů, což ztěžuje soustředění.

Když ráno přijdu do práce a zapnu počítač, podívám se samozřejmě do své mailové schránky. Objevím-li zprávu od kamaráda-kolegy, která obsahuje odpověď na můj odborný dotaz a zároveň povzdech, že jeho manželka onemocněla – je to mail služební nebo soukromý? Mám snad nejprve z práce okomentovat chemickou část a tu osobní až z domova? Mnoho lidí ani svou soukromou e-mailovou adresu nemá a na ústavním serveru se jim mísí zprávy soukromé, odborné i administrativní (administrativních mailů neuvěřitelně přibývá). Jestliže jsem nucen přes den vyřídit něco soukromého, často zůstávám v práci déle do večera. Spustím-li v laboratoři nějaký přístroj s nepřetržitým provozem, musím občas do práce i o víkendu kvůli kontrole. Jestliže někdy jdeme s kolegy-redaktory po zasedání na pivo, kde probíráme mj. i záležitosti redakční, je to práce nebo odpočinek? Vyprovázím-li zahraničního hosta našeho ústavu večer na koncert, přijde řeč na hudbu i na vědu, takže relaxuji i pracuji zároveň. Pamatuji si, že v době, kdy jediným vnějším rušivým prvkem byl telefon, mohl jsem se, podobně jako V. Cílek, určitému problému soustředěně věnovat i řadu hodin v kuse – pokud je dnes taková práce, nesnášející vyrušení po několik hodin, nevyhnutelná, je nutno ji dlouho dopředu složitě zorganizovat.

Asi ten nedávný posun ve struktuře času známe všichni. Je to dobré nebo špatné? Spíše asi to druhé, vždyť máli člověk obsáhnout určitý obor alespoň v přijatelné komplexnosti a koncepčnosti, měl by mít klid na soustředění. Prolínání pracovního a soukromého by jistě odsoudil také každý psycholog – je to proti pravidlům hygieny práce. (Ale k té fragmentaci času nutno dodat, že častější přesun od laboratorního stolu do pracovny k počítači přináší i jistou úlevu – přinejmenším pro ustáté nohy a pachem laboratoře nasycené plíce. A přesun zpět zase uleví páteři, bolavé od sezení ☺.)

Současná situace ve vědě není žádný izolovaný jev – je to součást celkového životního stylu společnosti. Je filozofickou otázkou, kde to neustálé zrychlování může skončit – zřejmě nějakou kvalitativní změnou. Přejme si, aby to nebyla změna příliš nepříznivá.

Jiří Podešva

LITERATURA

1. Cílek V.: *Makom, kniha míst*, str. 157. Dokořán, s.r.o., Praha 2004.